

LOTIN GRAFIKASIGA ASOSLANGAN QO'L YOZUVI ELEMENTLARINING NOMLARINING TERMINOLOGIYASI

*O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi Akademiyasi Kriminalistik kspertizalar
kafedrası dotsenti, yu.f.b.f.d. (Phd) dotsent, mayor*

A.A. Zulfuqorov

O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi Akademiyasi 3-o'quv kursi kursanti

S.S.Abdusalomov

Annotatsiya: Lotin grafikasiga asoslangan qo'l yozuvi elementlarining nomlari terminologiyasi lingvistik, tarixiy va grafik jihatdan muhim ahamiyatga ega bo'lib, yozuv madaniyati va uning rivojlanishini chuqur anglashga xizmat qiladi. Qo'l yozuvi — inson fikrini qog'ozga yoki boshqa yuzalarga qo'l harakatlari orqali ifodalashning asosiy vositasi hisoblanadi. Terminologiyaning bir xilligi va tizimlilikka ega bo'lishi, qo'l yozuvini o'rganish, o'qitish va takomillashtirish jarayonlarini soddalashtiradi hamda zamonaviy kommunikatsiya vositalarining rivojiga ham yordam beradi.

Kalit so'zlar: Lotin grafikasiga asoslangan qo'l yozuvi elementlari, qo'l yozuvi terminologiyasi, harf elementlari nomlari, yozuvshunoslik, grafik elementlar, yozuv tahlili, tipografiya, qo'l yozuvi elementlari tasnifi, lingvistik terminologiya, qo'l yozuvi uslublari

Аннотация: Терминология названий элементов рукописного письма на основе латинской графики имеет важное лингвистическое, историческое и графическое значение, способствуя глубокому пониманию культуры письма и его развития. Рукописное письмо — основной способ выражения мысли человека посредством движений руки на бумаге или других поверхностях. Точное обозначение, классификация и стандартизация элементов каждой буквы занимают важное место в анализе письма. Особенно в латинской графике терминология элементов структуры букв является основой знаний для специалистов и студентов. В данной статье рассматриваются основные элементы латинской графики — углы, окружности, линии, нажимы и их комбинации, а также взаимосвязи между ними. Описываются графические особенности элементов в верхней, средней и нижней части букв, а также различные стили письма и их отличия. Единообразие и системность терминологии упрощают процессы изучения, обучения и совершенствования рукописи, а также способствуют развитию современных средств коммуникации.

Ключевые слова: Latinskaya grafika, elementi rukopisnogo pisma, terminologiya pisma, nazvaniya elementov bukv, paleografiya, graficheskie elementi, analiz pocherka, tipografiya, klassifikatsiya elementov pisma, lingvisticheskaya terminologiya

Abstract: The terminology of the names of handwriting elements based on Latin script holds significant linguistic, historical, and graphical importance, facilitating a deep understanding of writing culture and its development. Handwriting is a primary means of

20-May, 2025-yil

expressing human thought through manual movements on paper or other surfaces. Precise naming, classification, and standardization of each letter's structural elements play a crucial role in writing analysis. Particularly in Latin script, the terminology of handwriting elements forms the foundational knowledge for specialists and students alike. This article covers the main elements of Latin script handwriting — angles, circles, lines, strokes, and their combinations — as well as the interrelations between them. It describes the graphical features of elements in the upper, middle, and lower parts of letters, different handwriting styles, and their distinctions. Uniform and accurate terminology is vital for studying handwriting, its reproduction, and paleographic standardization. The study explores the origin of the terminology of Latin script handwriting elements, its basic concepts, and current applications. This terminology can serve as a primary reference for researchers in paleography, linguistics, and graphology. The article also highlights the practical importance of correctly naming and classifying handwriting elements in calligraphy, typography, and design fields. Moreover, the article examines the linguistic and cultural interconnections of the terminology of Latin script handwriting elements. Each writing system develops its own terms, with similarities and differences that necessitate linguistic approaches in terminology studies. Overall, the article provides comprehensive information about the theoretical foundations, historical roots, and contemporary relevance of the terminology of Latin script handwriting elements. As a result, it is confirmed that the terminology of the names of handwriting elements based on Latin script is highly significant not only in paleography and graphology but also in education, culture, and science. Consistency and systematization of terminology simplify the processes of studying, teaching, and improving handwriting, as well as support the advancement of modern communication tools.

Key words: *Latin script handwriting elements, handwriting terminology, letter element names, paleography, graphic elements, handwriting analysis, typography, classification of handwriting elements, linguistic terminology, handwriting styles*

KIRISH

Insoniyat tarixida yozuv madaniyati rivojlanishi jamiyat taraqqiyotining eng muhim omillaridan biri hisoblanadi. Yozuv orqali inson o'z fikrini, bilimni, tajribasini saqlab qoladi va uni keyingi avlodlarga yetkazadi. Har bir tilning yozuv tizimi o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, yozuv elementlarini aniqlash, tasniflash va ularning nomlarini belgilashda terminologiya katta ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, dunyoda keng tarqalgan va ko'plab tillarda asos sifatida xizmat qiluvchi lotin grafikasiga asoslangan qo'l yozuvi elementlarining terminologiyasi ilmiy-amaliy jihatdan chuqur o'rganishga muhtoj bo'lgan soha hisoblanadi. Qo'l yozuvi — inson qo'li yordamida qog'oz yoki boshqa yuzalarga harflar, so'zlar va matnlarni yozish jarayoni bo'lib, u nafaqat ma'lumotlarni yozib qoldirish, balki san'at va shaxsiy ifoda vositasi sifatida ham ahamiyatga ega. Har bir harf o'ziga xos grafik elementlardan tashkil topgan bo'lib, ular orasida chiziqlar, burchaklar, doiralar, bosishlar va boshqa ko'plab kichik detallarning mavjudligi kuzatiladi. Ushbu elementlarning nomlanishi va to'g'ri tasniflanishi yozuvshunoslik, grafologiya, tipografiya,

20-May, 2025-yil

dizayn va ta'lim sohalarida muhim ahamiyatga ega. Lotin grafikasiga asoslangan qo'l yozuvi elementlari terminologiyasi nafaqat yozuvning vizual tuzilishini aniqlashga yordam beradi, balki yozuv tarixini, uning madaniy kontekstini o'rganish uchun zarur ilmiy vosita bo'lib xizmat qiladi. Terminologiyaning aniq va bir xil bo'lishi mutaxassislar o'rtasida bir xilda muloqot o'rnatishga, o'quv jarayonlarini standartlashtirishga hamda yozuv tahlilida xatoliklarning oldini olishga yordam beradi. Shu bois, ushbu sohada ishlayotgan olimlar va mutaxassislar yozuv elementlarining nomlari va ularning tasnifi bo'yicha yagona tushunchalarga ega bo'lishlari lozim. Maqolaning maqsadi — lotin grafikasiga asoslangan qo'l yozuvi elementlarining terminologiyasini chuqur o'rganish, ularning nomlarini aniqlash va tasniflash bo'yicha mavjud yondashuvlarni tahlil qilishdir. Shu bilan birga, yozuv elementlari terminologiyasining lingvistik, tarixiy va grafik asoslarini ko'rib chiqish, zamonaviy qo'l yozuvi uslublari bilan bog'liq terminlar tizimini shakllantirishga qaratilgan ilmiy asoslarni ishlab chiqish ham muhim vazifa sifatida belgilanadi. So'nggi yillarda yozuvshunoslik va grafologiya sohalarida olib borilayotgan tadqiqotlar yozuv elementlari va ularning terminologiyasi borasida ko'plab yangi ma'lumotlarni taqdim etdi. Ayniqsa, raqamli texnologiyalar va kompyuter grafikasi rivojlanishi yozuv elementlarini aniqlash, ularni tahlil qilish va qayta ishlashda yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Shuning uchun, lotin grafikasiga asoslangan qo'l yozuvi elementlarining nomlarini bir xil tizimga keltirish va standartlashtirish masalasi hozirgi kunda yanada dolzarb bo'lmoqda. Bundan tashqari, yozuv elementlari terminologiyasining lingvistik jihatlari ham muhimdir. Har bir tilning yozuv tizimida mavjud bo'lgan o'ziga xos elementlar va ularning nomlari til madaniyati, tarixiy rivojlanish va yozuv an'analarini aks ettiradi. Lotin grafikasiga asoslangan yozuv elementlari terminologiyasining xalqaro ilmiy hamjamiyatda bir xil qabul qilinishi ham ko'p tilli tadqiqotlarda samarali natijalarga erishish uchun zarur hisoblanadi. Shunday qilib, ushbu maqola doirasida lotin grafikasiga asoslangan qo'l yozuvi elementlarining nomlari terminologiyasining muhim jihatlari, ularning tasnifi va zamonaviy ilmiy yondashuvlari ko'rib chiqiladi. Bu esa nafaqat yozuvshunoslik sohasida, balki ta'lim, madaniyat, dizayn va texnologiyalar rivojida ham o'ziga xos o'rin egallaydi. Maqola mazmuni ushbu sohani chuqurroq anglash va amaliy ishlarda qo'llash uchun asos yaratishga qaratilgan.

ASOSIY QISM

Lotin grafikasiga asoslangan qo'l yozuvi elementlarining nomlari terminologiyasi yozuvshunoslik va lingvistika sohalarida muhim ilmiy mavzu hisoblanadi. Qo'l yozuvi – bu insonning qo'li yordamida shakllantirilgan harflar va belgilar tizimi bo'lib, u har bir harfning o'ziga xos grafik elementlardan tashkil topganligi bilan ajralib turadi. Ushbu elementlarni to'g'ri aniqlash va ularning nomlarini belgilash yozuvni chuqur o'rganish, uning tarixi va rivojlanishini tushunishda asosiy vazifani bajaradi. Lotin alifbosining harflari bir nechta asosiy grafik komponentlardan iborat bo'lib, ularning har biri yozuvning o'ziga xosligini tashkil etadi. Bu komponentlar orasida chiziqlar (vertikal, gorizontal, diagonal), egri chiziqlar, doiralar, burchaklar, bosish va pastki yoki yuqori qismdagi qo'shimcha chiziqlar mavjud. Har bir element o'z nomiga ega bo'lib, ular terminologiyada aniq va tushunarli tarzda tasniflangan. Masalan, “stem” (asosiy chiziq), “loop” (halqa), “serif” (harf oxiridagi kichik bezak) kabi atamalar yozuvshunoslikda keng qo'llaniladi. Qo'l yozuvi

20-May, 2025-yil

elementlari terminologiyasining rivojlanishida tarixiy jarayonlar katta rol o'ynaydi. Lotin grafikasining paydo bo'lishi va tarqalishi bilan birga, uning yozuv elementlari ham o'zgarib, yangi shakllar va nomlar qabul qilindi. Rim imperiyasi davrida va keyinchalik o'rta asrlarda yozuv elementlarining grafik shakllari aniqlandi va ularning nomlari rasmiylashtirildi. Bu esa yozuvshunoslik fanining asosiy yo'nalishlaridan biri bo'lib qoldi. Hozirgi kunda ham ushbu terminologiya, ayniqsa, qo'l yozuvi va tipografiya sohalarida keng qo'llanilmoqda. Terminologiyaning to'g'ri ishlatilishi nafaqat yozuvning grafik tuzilishini o'rganishda, balki uni ta'lim jarayonida ham muhim ahamiyatga ega. O'quvchilarga yozuv elementlarini aniq nomlar bilan o'rgatish ularning yozuv madaniyatini oshiradi va yozuv san'atini yanada rivojlantirishga imkon beradi. Shuningdek, grafik dizaynerlar va tipograflar uchun ham bu terminologiya mustahkam bilim manbai hisoblanadi, chunki ular harflarning individual xususiyatlarini tushunib, dizayn yaratishda foydalanadilar. Qo'l yozuvi elementlarining terminologiyasida tilshunoslikning roli ham katta. Har bir elementning nomi o'sha tilning morfologiyasi va fonetikasiga mos keladigan tarzda shakllanadi. Masalan, “ascender” (yuqori chiziq) va “descender” (pastki chiziq) kabi atamalar yozuv shaklini ifodalashda aniq va tushunarli bo'lib, ular yozuvning yuqori va pastki qismlarini ajratib ko'rsatadi. Bu terminlar orqali yozuvning strukturasi va uning fonetik qismi orasidagi bog'liqlikni ko'rish mumkin. Shu bilan birga, zamonaviy texnologiyalar qo'l yozuvi elementlari terminologiyasining yanada kengayishiga va yangilanishiga imkon yaratmoqda. Raqamli yozuv va shriftlar yaratuvchilari uchun harflarning har bir elementi aniq tasvirlangan va nomlangan bo'lishi kerak. Bu esa yangi terminlar va tushunchalar paydo bo'lishiga olib keladi. Masalan, “baseline” (asosiy chiziq), “x-height” (harflarning o'rta balandligi) kabi atamalar tipografiyada keng qo'llaniladi va yozuvni texnik jihatdan aniqlashda muhimdir. Qo'l yozuvi elementlari terminologiyasining xalqaro standartlarga muvofiq bo'lishi yozuvshunoslikda hamda ko'p tilli muhitlarda ish olib borishda o'zaro tushunishni osonlashtiradi. Shu sababli, terminologiyani yagona tizimga keltirish va turli tillarda tarjima qilish muhim vazifalardan biridir. Bu jarayon yozuvshunoslik sohasidagi tadqiqotlarni yanada samarali qiladi, shuningdek, til va madaniyatlararo almashinuvlarni kuchaytiradi. Bundan tashqari, qo'l yozuvi elementlari terminologiyasi san'at va madaniyat sohalarida ham o'zining o'rni bor. Calligraphy (ya'ni yozuv san'ati) va dizayn sohalarida harflarning individual elementlari va ularning nomlari ish jarayonida muhim ahamiyatga ega. Masalan, harflarning bezakli qismlari — seriflar yoki flourishes — ularning nomlari va funksiyalari aniq belgilanishi kerak, chunki bu nomlar orqali san'atkor va dizaynerlar o'z ishlarini aniq ifoda eta oladilar. Terminologiyaning muhimligi shundaki, u nafaqat ilmiy tilda ishlatiladi, balki yozuvni o'rganuvchilarning qo'l yozuvi o'zlashtirish jarayonini soddalashtiradi. Terminlar yordamida yozuv elementlari bir-biridan farqlanadi, bu esa o'quvchilarning yozuv texnikasini yaxshilashiga xizmat qiladi. Shuningdek, bu terminlar yozuvning tarixiy va madaniy kontekstlarini o'rganishda ham yordam beradi.

XULOSA

Lotin grafikasiga asoslangan qo'l yozuvi elementlarining nomlari terminologiyasi yozuvshunoslik va lingvistika sohalarida chuqur o'rganishni talab qiluvchi murakkab va ko'p qirrali ilmiy mavzu sifatida namoyon bo'ladi. Ushbu mavzuning ahamiyati faqat

20-May, 2025-yil

yozuvning tashqi shaklini aniqlash yoki uning grafik tarkibini o‘rganish bilan cheklanmay, balki yozuvning madaniy, tarixiy, tilshunoslik va texnologik jihatlarini chuqur anglashga xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan, terminologiya nafaqat yozuv elementlarini nomlash, balki yozuvning o‘zaro bog‘liq tuzilmasini va uning lingvistik ifodasini aniqlashda asosiy vosita bo‘lib xizmat qiladi. Yozuv madaniyatining rivojlanishi insoniyat taraqqiyotining ajralmas qismi hisoblanadi va shu bois, yozuv elementlarining terminologiyasi ham doimiy ravishda takomillashib borishi zarur. Lotin grafikasiga asoslangan yozuv tizimi dunyoning ko‘plab tillarida asosiy vosita sifatida keng qo‘llanilishi sababli, uning elementlarining aniq, bir xil va xalqaro miqyosda qabul qilingan nomlari bo‘lishi zarur. Bu esa yozuvshunoslik, ta’lim, tipografiya, grafika dizayni va boshqa ko‘plab sohalarida ishlarni samarali amalga oshirish imkonini beradi. Shu yo‘l bilan biz yozuv madaniyatining noyob merosini asrab-avaylab, uni yanada boyitish va yangi avlodlarga yetkazish imkoniga ega bo‘lamiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Zokirov. I. (2015). Yozuvshunoslik asoslari. Toshkent: O‘zbekiston Milliy Universiteti Nashriyoti.
2. Karimov. B. (2018). Lingvistik terminologiya va yozuv elementlari. Toshkent: Fan va Texnologiya.
3. Smith. J. (2012). Handwriting and Typography: A Comprehensive Guide. London: Oxford University Press.
4. Petrov. V. (2016). Istoriya latinskoy grafiki i yee terminologiya. Moskva: Nauka.
5. Johnson. M. (2019). The Art and Science of Handwriting Analysis. New York: Academic